

Maquis entre tempestes

Ressenya sobre *La tormenta que pasa y se repliega*
d'Irene Abad i José Antonio Angulo (PRAMES, 2001)

EMMA HERRADOR MONTOLIU
Periodista

Per alguns espanyols, la data de 1939 no va significar el final de la guerra civil. Diferents grups de guerrillers, molts d'ells simples ciutadans, es van llençar al camp per combatre, tot sovint amb pocs mitjans i pèssima organització, el nou règim que s'instal·lava. Mentrestant, la major part de la població provava de tornar a la seva vida d'abans del conflicte, una normalitat il·lusòria i impossible en viure sota una dictadura. La història amb majúscules ha provat de reflectir aquests episodis sagnants però, sis dècades després, encara queden molts fets sense aclarir. Malgrat tot, en els darrers anys una nova generació d'investigadors ha començat a treure a la llum, a poc a poc, petits capítols d'una guerra fratricida que va marcar la memòria de milions de persones.

Un d'aquests treballs és *La tormenta que pasa y se repliega* d'Irene Abad i José Antonio Angulo, publicat per l'editorial PRAMES.¹ Es tracta d'un estudi rigorós i àmpliament documentat sobre el fenomen del maquis al Sobrarb i la seva incidència en la vida quotidiana de la comarca després de la guerra civil. Territori fronterer amb França, el Sobrarb va ser una de les zones on més es van registrar activitats guerrilleres. La tasca de tots dos joves historiadors ha estat immensa, abordant uns fets que les generacions anteriors no gosaven afrontar, però sense buscar venjança i evitant furgar ferides que encara avui en dia continuen obertes. De fet, el seu treball s'inscriu dins la línia que en el seu moment va obrir l'investigador i periodista Ferran Sánchez Agustí amb la seva obra cabdal *Maquis a Catalunya*, un referent en la historiografia de la

259

1. Irene Abad y José A. Angulo, *La tormenta que pasa y se repliega*, PRAMES, Osca, 2001.

2. Ferran Sánchez Agustí, *Maquis a Catalunya*, Pagès Editors, Lleida, 1999.

lluita antifranquista i on també analitza la postguerra al territori pirinenc.²

Abad i Angulo han estat dos anys recopilant informació i multitud de testimonis d'aquella època, cada cop més llunyana. Per això, no han dubtat fins i tot en desplaçar-se fins a Tolosa de Llenguadoc, a la recerca del màxim rigor i pluralitat en les seves fonts orals. De lectura fragmentària pel seu detallisme en la contextualització i el relat dels fets, el seu llibre compagina més d'un centenar d'entrevistes amb una important feina arxivística. I això que en el moment en què van realitzar el treball molts documents dels anys posteriors a la guerra civil encara eren inaccessibles. No ha estat fins al 2004 que s'ha pogut consultar els arxius referents al 1944, data clau, recordem-ho, en el moviment maquis, raó per la qual seixanta anys després calia fer-ne un record especial.³

Paradoxalment, quan per fi es fan públics papers crucials de la guerra civil, els protagonistes d'aquella època van desapareixent poc a poc. I els seus records amb ells, tal i com nombroses administracions semblen desitjar. Per això, el treball d'Abad i Angulo, així com el d'altres llibres publicats en els darrers temps,⁴ és crucial per preservar en el coneixement col·lectiu la història de la postguerra.

Malauradament, encara queden zones al Pirineu per rescatar de l'oblit. Com la mateixa Ribagorça. D'unes característiques semblants a les de Sobrarb (posició geoestratègica, a cavall entre l'Aragó, Catalunya i França), la comarca també va ser un terreny amb presència guerrillera durant els anys quaranta, a més de patir una forta repressió franquista. La urgència és doble si tenim en compte que els protagonistes anònims que van viure aquells episodis són cada dia menys nombrosos.

Són testimonis d'una època amb vencedors i vençuts, homes i dones, persones corrents que van veure com el seu destí es torçava de cop per una

3. L'octubre del 1944, uns quatre mil combatents anarquistes y comunistes, animats per la previsible victòria dels aliats en la segona guerra mundial, van envair la Val d'Aran per provocar la caiguda de Franco. La operació, malament organitzada, va fracassar ja que no van trobar el recolzament de la població local ni la dels aliats.

4. Entre d'altres podem destacar *Maquis y guerrilleros. Del Pirineo al Maestrazgo*, de Fernando Martínez de Baños, Delsán, 2003; *La guerra de los vencidos. El maquis en el Maestrazgo turolense, (1940-1950)*, de Mercedes Yusta, Diputación Provincial de Zaragoza, 1999; així com *Guerrilla y resistencia campesina*, de la mateixa autora i publicat a Prensas Universitarias de Zaragoza, 2003; *Historias de maquis en el Pirineo aragonés*, Varios autores, Pirineum, Jaca, 1999.

guerra cruel. Un drama que es va viure a nivell personal i col·lectiu i que ha servit també d'inspiració en la literatura. El maquis i el franquisme al Pirineu és també l'eix central de la darrera novel·la de Jaume Cabré, *Les veus del Pamano* (Proa, Enciclopèdia Catalana, 2004). En la seva obra, ambientada al Pallars dels anys quaranta, Cabré no dubta en presentar els primers anys de la dictadura en totes les seves complexitats i contradiccions, com a part inseparable de la vida quotidiana. Una realitat de la qual tots en van ser víctimes.